

Проф. др Милан МИЈАЛКОВСКИ

Универзитет АЛФА - Факултет за инжењерски менаџмент
Београд

АТЕНТАТ У САРАЈЕВУ 1914. ГОДИНЕ У ФОКУСУ АУСТРИЈСКЕ И СРПСКЕ ШПИЈУНАЖЕ

САЖЕТАК: Општепозната је чињеница о томе да сваком масовном оружаном конфликту, најчешће претходи разноврсно и динамично прикривено сучељавање обавештајних компоненти страна у сукобу. Реч је о невидљивом, својеврсном првом ешелону сваке стране у сукобу, чија успешна ангажованост може да буде значајна, чак пресудна, на почетак, ток и исход оружаног сукоба. Поменуте чињенице биле су евидентне у годинама пре свеопштег војног напада Аустро-угарске Монархије на Краљевину Србију 12. августа 1914. године. Наиме, аустро-угарска обавештајна компонента је у периоду пре војне агресије проводила класичну шпијунску агресију против Србије с циљем да спречи јачање њене независности, ослобођење подјармљених Срба и уједињење у јединствену државу. Шпијунска агресија је посебно безобзирно спровођена уочи, за време и после Првог и Другог балканског рата (1912-13), тежишно на подстицању шовинизма код Арнаута и Бугара против Срба. **Њен крајњи циљ био је уништење Србије као независне државе.** Наравно, није остварен, између осталог, зато што обавештајна компонента Краљевине Србије је офанзивном

одбраном отаџбине и српског народа ван Србије, углавном, побеђивала аустро-угарске и бугарске обавештајце. Из огромног комплекса жестоких шпијунских битака између српских и аустријских обавештајаца уочи Великог рата, укључујући и **најзагонетнију шпијунску битку (атентат у Сарајеву)**, у раду су сажето размотрене само неке. Заправо, размотрени су само сегменти из појединих битака, који омогућавају читаоцу да схвати о чему је било речи.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ: Опстанак и развој обновљене Србије односно њен међународни положај, од Првог српског устанка (1804 – 1813) до Великог рата Србије (1914 – 1918) карактерисале су опасности у смислу између „чекића“ и „наковња“. Кнежевина/Краљевина Србија их је успешно савладала одговарајућом усклађеном унутрашњом и спољном политиком. Наиме, систематски је јачала своју оружану силу и одржавала високу одбрамбену способност од спољне агресије, наравно, и могућност за ослобођење подјармљених саплеменика. Истовремено, њену спољну ослободитељско-ујединитељску политику карактерисала је солидна усклађеност **дипломатских (јавних) и обавештајних (тајних) офанзивних одбрамбених активности**.

Док је Србија уз велике напоре и жртве гурала „наковањ“ на југ (ослобађала српске земље од турског окупатора), све агресивније претио јој је „чекић“ са севера (Хабзбуршки хегемон). Поменути геополитички положај Србије лаконски је констатован у Програму јавног патриотског друштва *Народна Одбрана*, формираног 1908. године: „Као што су некада са југа ишли Турци на нас, тако иде данас са севера Аустрија. Србија мора да прими борбу с моћним суседом, јер

је то потреба њене слободе, самоодржања и општег напретка“¹.

Бечки „јастребови“ предвођени највећим заговорником превентивне војне агресије против Краљевине Србије, аустријским престолонаследником Францом Фердинандом, у периоду од анексионе кризе (1908-1909) до 1914. године, двадесетак пута су предлагали цару Фрањи Јозефу да нападне Србију. Убиством Франца Фердинанда 28. јуна 1914. године у Сарајеву, добили су згодан повод за предузимање дуго прижељкивање агресије. Стога, пошто су најпре обезбедили безусловну подршку Немачке и савладали оклевање Мађара, упутили су 23. јула те године Србији неприхватљив ултиматум, а 28. јула су јој објавили рат. Потом, начелник аустро-угарског Генералштаба Конрад фон Хецендорф, наредио је генералу Поћореку да „продефиљује са својом војском кроз Србију и освети се за убиство у Сарајеву“.

Поћорек је имао под својом командом седам армијских корпуса (5. и 6. армија) на реци Дрини, са 250. 000 војника и 1.200 топова, а 2. армија била је у Срему и Банату. **Противно предвиђању српске Врховне команде о нападу главних снага са севера, агресорове главне снаге напале су Србију са запада – преко Дрине**, преко неповољног брдовитог терена, који није одговарао његовом динамичном наступању и концентричној одлучној бици (напад преко Саве и Дунава у правцу Моравске долине био је погоднији, којим су увек у прошлости ишле велике армије).

Аустро-угарска тзв. „Балканска војска“ под командом генерала Поћорека, напала је Србију 12. августа 1914. године, неосновано самоуверена да ће после брзе победе и окупације Србије, бити слободна за ангажовање на другим фронтима. Међутим, та војска је

¹ Торовић Владимир, *Односи између Србије и Аустроугарске у 20. веку*, Државна штампарија Краљевине Југославије, Београд, 1936, стр. 541.

у Церској битки од 16. до 19. августа потпуно потучена и до 24. августа протерана из Србије. Та војска је доживела исту судбину у западној Србији још два пута до краја 1914. године - у битки на Дрини и Колубари.

Квалитетно одлучивање српске Врховне команде, с једне, и неустрашивост српских војника у одбрани отаџбине од агресора, са друге стране, пресудно су утицали на постизање тријумфалне победе на Церу. Респектабилно ратно искуство српске војске, такође је допринело тој победи. Међутим, мало је познато и ретко повезивана та победа, са претходно добијеном шпијунском победом Краљевине Србије против Аустро-Угарске у Босни и Херцеговини, која је пресудно утицала на одлуку Беча да изабере неповољнији стратегијски правац за напад на Србију.

Реч је о опсежној шпијунској операцији обавештајне компоненте Краљевине Србије у периоду од 10. октобра 1908. до 1914. године у подршци ослободилачким напорима Срба западно од Дрине, која је резултовала њиховим самоорганизовањем за устанак против аустро-угарског окупатора. Та специјална операција почела је анексијом Босне и Херцеговине (1908), која је проузроковала у Србији стварање *Народне Одбране*, масовне патриотске организације, која је подстицала Србе да се одупру том разбојничком чину Беча. За само двадесетак дана њени одбори су формирани по целој Србији, оснажујући борбено расположење грађана, које се, између осталог, огледало у регрутованих преко 5.000 добровољаца из Србије и иностранства, спремних да пређу у Босну и Херцеговину и боре се против окупатора.

Окосницу програма *Народне Одбране* чинила је идеја да се сви Срби уједине путем офанзивне националне политике, укључујући и

употребу силе. Језгро *Народне Одбране* чинили су прекаљени четници у борбама за заштиту Срба у Старој Србији и Македонији који су се разместили дуж десне обале Дрине у готовости да пређу на њену леву обалу. Истовремено, добровољци су се окупили у Ћуприји, где их је престижни обавештајац и четнички војвода Војислав Танкосић обучавао четничком (специјалном) раговању.

Анексиона криза је окончана 31. марта 1909. године, тако што је Влада Србије да би отклонила војну агресију Аустро-Угарске на Србију, одлучила да призна анексију Босне и Херцеговине. Тиме је јавни револуционарни рад *Народне Одбране* морао бити обустављен, а њен програм модификован у смислу искључиве примене тзв. „меке моћи“ против непријатеља српства. Следствено томе, *Народна Одбрана* је задржала основни циљ – ослобођење и уједињење свих Срба. У том смислу је дефинисала бројне задатке, између осталих и **обавештајни задатак** „национални послови ван граница наше Отаџбине које имају карактер тајности“. Његово остваривање претпостављало је констатну солидну обавештеност о друштвено-политичким приликама у окупираним српским земљама, посебно о окупаторовој војној моћи и њеном могућном испољавању против Србије. **Реализација овог задатка укључивала је и офанзивно (устаничко) ангажовање против окупатора у изнуђеној ситуацији, а чланови Народне Одбране извршавали су га тајно², у**

² „У то доба, кад је био у питању национални интерес није било разлике међу Србима, иако их је судбина била поделила у четири државе... Цео народ личио је на велику завереничку одржаницу, у којој је свако знаде шта му је дужност... Ако је кренуо четнички курир из царског Скопља... у малом селу на Дрини, у херцеговачком кршу поврх Невесиња, где год би наишао, било је довољно да рече лозинку, свугде је био неки скромни сеоски учитељ, неки народни свештеник, неки стари сељачки домаћин, који су припадали **Народној Одбрани**, који су давали калаузе спроводнике, примали поруке и предавали своје извештаје. После атентата у Сарајеву, аустријски

координацији са Обавештајном службом Главног генералштаба Војске Србије.

Систематски појачаван страховладајући терор хабзбуршког окупатора у Босни и Херцеговини проузроковао је још снажнији отпор становништва. Језго отпора чинили су *Младобосанци*, чији програм је предвиђао „револуционарно уништење Аустро-Угарске Монархије и уједињење јужних Словена“. Многи становници Босне и Херцеговине јавно, били су чланови *Народне Одбране* и остали верни њеним циљевима и после окончања анексионе кризе. Део њих су постали тајни повереници *Народне Одбране* и прикупљали обавештајне податке о аустро-угарској војсци, а многи од њих били су и повереници (агенти) војнообавештајне службе Србије. Њиховим шпијунским радом су руководили надзорни (обавештајни) гранични официри који су се налазили у Шапцу, Лозници и Ужицу. Након формирања тајног удружења *Уједињење или Смрт* познатијег као *Црна Рука* (у мају 1911), а многи надзорни официри били су чланови тог удружења, они су у складу са циљевима и програмом свог удружења, давали повереницима, осим класичних обавештајних задатака и револуционарне (герилске, устаничке) задатке. На тај начин, обавештајна компонента Краљевине Србије је званично (преко повереника војне обавештајне службе) и незванично (преко повереника Народне Одбране и надзорних граничних официра - црнорукаца) управљала националним покретом Срба у Аустро-Угарској.

окупатор је спровео низ процеса Србима у Босни, на тим процесима кад су се читале смртне пресуде, стајали су један поред другог поносни и несаломљени чланови сабора, посланици, трговци, занатлије, сељаци и војници, сви сједињени пламеним српским осећањем...“(Јевђевић Доброслав, *Сарајевски завереници Видовдан 1914*, Видовдан 2013, Београд, стр. 15.).

Шпијунска агресија Хабзбурга против Србије

Након више реорганизација од формирања (1850), **Царски и краљевски биро за евиденцију (EVIDENZ-BURO)**³, као руководећи орган војнообавештајне службе Аустро-Угарске, 1911. године њену централу чинили су десет одсека: општи обавештајни, руски, немачки, италијански, енглески, француски, **балкански (подвукао аутор)**, фортификацијски, артиљеријски и манипулативни. Сваки одсек је руководио обавештајним центрима у зони своје обавештајне одговорности и интересовања.

Балкански одсек Евиденц-бироа на терену је извршавао обавештајно-субверзивне задатке преко обавештајних центара, размештених у Темишвару (успостављен 1889), Котору (успостављен 1898), Грацу (успостављен 1903) и Загребу и Задру (успостављени у периоду од 1903. до 1908.), преко Генералне граничарске дирекције, војних дипломатских представника и самосталних оперативаца, који, под легендом обављања одређене врсте легалне делатности (трговинске, медијске...), извршавали су класичне шпијунске задатке. **Славонско-сремска генерална команда** са седиштем у **Петроварадину** непосредно, и преко **Војне команде у Земуну** представљала је **најзначајнији центар бечке шпијунаже против Србије**⁴.

Евиденц-биро је извршавао обавештајне и контраобавештајне задатке. Заправо, прикушљао је и обрађивао обавештајне податке о

³ *Војна енциклопедија, друго издање, Том 2*, Издање Редакције Војне енциклопедије, Београд, 1971, стр. 724.

⁴ Цмелић Милан, *Аустријска обавештајна служба према Србији за време Првог устанка*, Књига 2, Државни секретаријат за послове народне одбране, Београд, 1959, стр. 79.

другим државама које је предочавао државном врху и тако доприносио његовом адекватном одлучивању и истовремено, штитио је Аустро-Угарску, тежишно њену војну силу од иностране шпијунаже. У том смислу, Балкански одсек Евиденц-бироа, агресивно је прикупљао обавештајне податке о војној и укупној моћи Србије и Црне Горе и предузимао мере „против покрета за национално ослобођење и уједињење Јужних Словена, посебно против ангажовања Србије и Црне Горе у том смислу“⁵.

Евиденц-биро је улагао огромне напоре ради откривања виталних тајни Србије и нарочито у сазнавању моћи и способности српске војске. Расположива сазнања је користио за унапређење сопствене шпијунске делатности и извођење субверзивних делатности против Словена у Хабзбуршкој Монархији и Срба под турском окупацијом (у Старој Србији и Македонији). Заправо, **настојао је да омета, сузбија и уништи ослободитељско-уједињитељску идеју Србије и Срба ван Србије и сваки облик њиховог ангажовања ради њеног остваривања**. Чињенице у вези с наведеним указују на то да је Аустро-Угарска спроводила безобзирну шпијунску агресију против српства, која је достигла врхунац за време Првог балканског рата и потом систематски појачавана до почетка Првог светског рата, од када је представљала важну врста делатности војне агресије против Краљевине Србије.

Респектабилан број проверених чињеница указују на то да је обавештајна служба Аустро-Угарске Монархије, у периоду од 1875. до 1914. године свеобухватно и веома ефикасно шпијунирала Кнежевину/Краљевину Србију. Њена агресивност, динамичност и

⁵ Ковач Светко и Поповић Григоров Ирена, *Војна служба безбедности у Србији*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2013, стр. 28.

успешност посебно је била изражена у периоду после мајског преврата у Србији (1903). Између осталог, састојала се у томе што су бечки обавештајци располагали богатим фондом обавештајних података о непосредним и посредним актерима атентата у Сарајеву 1914. године, којих међутим, из необјашњивих разлога(?) нису употребили да спрече извођење атентата.

Аустријска обавештајна служба била је у току припрема завереника за извршење мајског преврата у Србији 1903. године. Њени агенти из Београда су јој слали квалитетне извештаје о свим догађајима у Србији. Тако, на пример, 1900. године извештавали да се краљ Александар Обреновић окреће против Аустро-Угарске и настоји да придобије српско јавно мњење за активно отварање српског националног питања у Босни и Македонији. Аустријска обавештајна служба је у октобру 1901. године на основу анализе садржаја извештаја агентуре из Србије, закључила „да се краљ Србије Александар већ дуже времена, од маја ове године, занима идејом да сам лично управља агитацијом у Босни“⁶. Бечки шпијуни из Србије су крајем фебруара 1902. године поуздано известили да се „прошле године (1901) краљ Алаксандар бацио у наручје Русије“⁷, као и да уставна криза у Србији

⁶ Краљ Александар је намеравао да српском и муслиманском аутономном покрету у Босни и Херцеговини саветује да шаљу меморандуме великим силама, али и да заједно са црногорским кнезом помаже дотурање оружја у Херцеговини (Извештај бечког заједничког министарства од 15. октобра 1901, АБХ ЗМ 1440/190., у; Екмечић Милорад, *Аустро-угарска обавештајна служба и мајски преврат у Србији 1903. године*, Историјски часопис, год. XXXII, Београд, 1985, стр. 229.).

⁷ Краљ Александар је позвао у Београд шефа Центра руске обавештајне службе за Балкан Грабова (седиште Центра те службе било је у Букурешту) и са њиме договорио да руска полиција, која је на Балкану, брине о личној безбедности краља и краљице. У ту сврху је издвојио 100.000 динара за 1901. годину, међутим, није обезбеђен новац за 1902. годину, па та мисија је престала (Извештај агента „Клеијна“ из Земуна, 11/24. фебруара 1902., АСБ, Ф-90., у: Исто, Екмечић Милорад, стр. 216.).

клизе у преврат и са могућношћу да се оконча са уједињењем Србије и Црне Горе, у форми персоналне уније.

Имајући на уму наведено, постаје јасније зашто је бечка политичка елита „инертно“ посматрала припреме за заверу у Србији која је окончана убиством брачног краљевског пара Обреновић, у мају 1903. године. Бечки обавештајци су најпре регистровали узрок завере⁸ (одлука краља Александра да се венча са Драгом Машин, која није била достојна тога). Аустро-угарски Посланик у Београду је у специјалном извештају састављеном првенствено на основу изјаве једног од вођа завере, пуковника Петра Мишића навео релевантне чињенице о завери⁹. Аустријски обавештајци су ефикасно надзирали припреме завереника у Београду и у Бечу, где су били у дослуху са поверљивим људима кнеза Петра Карађорђевића. Они су правовремено сазнали о решености српских официра завереника (око 200) да се организују и применом силе „ослободе Србију недостојне краљице“ и за садржај разговора на првом састанку између официра завереника и Ђорђа Генчића, бившег министра унутрашњих дела, одржаном 14. септембра 1902. године, у стану мајора Луке Лазаревића у Београду¹⁰. Коначно, напоменимо и то, да само један дан после преврата, министар спољних послова Аустро-Угарске, гроф Голуховски, рекао је француском амбасадору у Бечу, „да је главно, не облик догађаја и начин извршења самога дела, него да ли је онај који влада Србијом у добрим односима са Аустријом или не“¹¹.

⁸ Државни архив у Бечу, РА, I.B. Извештај војног аташеа од 4.8. 1900, 1865/4.

⁹ Државни архив у Бечу, РА XIX, Строго поверљив извештај од 28. априла 1903., у: Казимировић Васа, *Никола Пашић и његово доба, Књига прва*, Нова Европа, Београд, 1990, стр. 602-615.

¹⁰ Казимировић Васа, *Црна Рука*, Прометеј, Нови Сад, 2013, стр. 79.

¹¹ Јовановић М. Јован, *Српско-енглески односи*, Српски књижевни гласник, нова

Била је веома изражена **активност бечких шпијуна на двору краља Петра Карађорђевића**. Заправо, они су шпијунирали кнеза Петра више година пре него је постао краљ Србије¹² и наставили да то чине после његовог крунисања. Реч је сарадницима краља Петра још из доба док је био у изгнанству, иначе бечким агентима Јаши Ненадовићу и Живојину Балугџићу, који су се озбиљно уплитали у државне послове. Њих је лидер радикала назвао дворском камарилом, а преовладавајући број младих официра завереника из 1903. године, „на Ненадовића и Балугџића су гледали као на смутљице, интриганте, који су, тобож штитећи краља Петра, створили зид око њега, и кроз капију тог зида пропуштали само изабране, они који су били њима одани“¹³. Захваљујући агентурној делатности Балугџића у корист аустријске обавештајне службе, кроз тај зид су „цуриле“ све виталне тајне Србије, посебно њеног владара (краља) и владе Србије.

Аустријска обавештајна служба је у циљу нарушавања добрих односа између Србије и Црне Горе уочи намераване анексије Босне и Херцеговине, у пролеће **1908.** године **посредством свог агента-провокаatora Ђорђа Настића**, наводног прогнанника из Сарајева инсинуирала је да српска власт наговара црногорску омладину у Београду на терористичка дејства против црногорског владара и да спроводи револуционарну пропаганду из Србије у аустро-угарским земљама¹⁴.

Велику пажњу Хабзбуршких шпијуна у Србији заокупљале су јавна невладина патриотска организација **Народна Одбрана**

серија, XXXII, Београд, 1927, стр. 52.

¹² Државни архив у Бечу, РА XL, к. 316 и РА I, XXXII/24.

¹³ Казимировић Васа, *Црна Рука*, Прометеј, Нови Сад, 2013, стр. 164.

¹⁴ Ђоровић Владимир, *Односи између Србије и Аустро-Угарске у 20. веку, Државна штампарија Краљевине Југославије*, Београд, 1936, стр. 137.

(формирана 10. октобра 1908) и тајна организација **Уједињење или смрт** (формирана 9. маја 1911) преко којих је војна обавештајна служба Краљевине Србије предузимала шпијунске делатности на простору Аустро-Угарске Монархије, а поједини српски обавештајци, без одобрења и знања Владе Србије (на своју руку), у извесној мери су их, као и војну обавештајну службу злоупотребили за припрему атентата у Сарајеву 1914. године. Расположива сазнања указују да су бечки шпијуни имали квалитетну агентуру у поменутих невладиним организацијама, посебно у другим структурама Србије који су им саопштавали многе тајне податке о *Народној Одбрани* и организацији *Уједињење или смрт*. С тим у вези, поменућемо тврдњу (навод) официра Александра Благојевића, верног друга пуковника Драгутина Димитријевића Аписа, да *Народна Одбрана* која је била оптужена у аустријском улитиматуму Србији, није имала никакву улогу у атентату у Сарајеву, а њен председник генерал Божа Јанковић, да је био агент Евиденц-бироа: „Све до самог тог догађаја (атентата) председник Народне Одбране генерал Божа Јанковић, радио је за аустријског војног аташеа“¹⁵. Такође, аустро-угарска обавештајна служба је била солидно обавештена о тајној организацији *Уједињење или смрт* од самог њеног оснивања и такву обавештеност одржавала у наредном периоду¹⁶.

¹⁵ Богићевић Војислав, *Још неколико чињеница о атентату*, „Ослобођење“, Сарајево, 17. јун 1953.

¹⁶ Опширније у: Казимировић Васа, *Никола Пашић и његово доба 1845-1926, Књига друга*, Нова Европа, Београд, 1990, стр. 142-149; Казимировић Васа, *Црна Рука*, Прометеј, Нови Сад, 2013, стр. 369; Ћоровић Владимир, *Односи између Србије и Аустро-Угарске у 20. веку*, Државна штампарија Краљевине Југославије, 1936, стр. 556; Државни архив у Бечу, РА, XIX, *Извештај посланика у Београду од 14. 11. 1911*; Рагни архив у Бечу, Рес. Нр.245, *Osterreich-Ungarische Aussenpolitik (OUA)*. III, 574, lok. Број 2966.

Војна обавештајна компонента Краљевине Србије

Од ослободилачких ратова Србије против турског окупатора 1876-1878. године када је **војна обавештајна компонента** конституисана као **Извештајни одсек** Команде активне војске¹⁷ до 1912. године када је преименован у **Обавештајно одељење** Врховне команде српске војске, унапређиване су њене организацијске, кадровске, оспособљавајуће, оперативне и друге елементе¹⁸.

На почетку балканских ратова (1912-1913) **Обавештајно одељење** је обједињавало обавештајну и контраобавештајну функцију, а оперативне задатке је извршавало преко **извршних органа**: војних изасланстава, обавештајних официра у командама дивизија и армија и обавештајних центара на терену. Основни извор података извршних органа били су људи, терминолошки означавани као **повереници** и тиме најзначајнији, био је **агентурни метод рада**.

Све врсте извршних органа успешно су реализовале наменске задатке. Међутим, **обавештајни центри** (гранични рејони): врањски, рашки, јаворски, шабачки, лознички и ужички, формирани одлуком Главног Ђенералштаба српске војске средином 1911. године¹⁹ били су главни носиоци обавештајно-офанзивне одбрамбене ангажованости Краљевине Србије. Они су условно, имали два задатка: да прибављају обавештајне информације о војној моћи и ратним плановима суседних земаља и (тајно) усмеравају самоорганизовање Срба за одбрану од

¹⁷ Богдановић Бранко, *Обавештајно-извиђачка служба у српско-турским ратовима 1876-1878. године*, у: Зборник Историјског музеја Србије, бр. 29-30/1995-1996, стр. 96.

¹⁸ *Војнообавештајна служба у Србији*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012, стр. 8-30.

¹⁹ Архив Војноисторијског института Војске Србије, Пописник 14, Кутија 17, Док. 13/1.

окупатора и специјалним дејствима садејствују оперативним саставима војске Краљевине Србије у случају избијања оружаног сукоба између Србије и Турске или Аустро-Угарске и Србије.

Гранични рејони (обавештајни центри) према Босни били су размештени у Шапцу (надзорни официр: мајор Димитрије Павловић), Лозници (надзорни официр: мајор Коста Тодоровић) и Ужицу (надзорни официр: мајор Чеда Поповић). Надзорни (гранични) официри су у складу са овлашћењима, „да организују обавештајне мреже на терену и одржавају везе и снабдевање локалних герилских одреда“²⁰, ради чијег извршавања су добијали упутства од Обавештајног одсека Главног ђенералштаба српске војске, деловали веома успешно на територији Аустро-Угарске, посебно на простору Босне и Херцеговине. Несумњиво, њихов највећи успех представља то што су принудили Хабзбуршку војну елиту да својом војном армадом из неповољнијег правца (Босне) нападне Краљевину Србију 1914. године. Стога, немерљив је био њихов допринос у победама српске војске над аустријским агресором на Церу, Дрини и Колубари 1914. године. То потврђују многи примери (чињенице), а наводимо само неке.

Тајна устаничка ангажованост Владимира Гађиновића

Истакнути младобосанац Владимир Гађиновић, члан *Народне Одбране*, а од 1911. године члан тајног удружења *Уједињење или Смрт*, успешно је извршио бројне обавештајно-устаничке задатке у Босни и Херцеговини. С тим у вези, карактеристичан је његов писани извештај (писмо) упућен 22. маја 1912. године из Шапца српском граничном

²⁰ Исто, Док. 13/1.

официру капетану Кости Тодоровићу у Лозници²¹, у коме наводи многе важне чињенице о свом ангажовању током путовања у источној Херцеговини. Он, осим што је преко постојеће мреже повереника дошао до битних чињеница о појединим војним саставима и објектима аустро-угарске војске, регрутовао је нове поверенике и организовао Србе за оружану дејства против окупатора. На то указују чињенице у извештају, попут: „По одласку из Београда, у Мостару сам се нашао са другом Спиrom Солдом који нас је тамо чекао... Из Мостара сам отишао у Чапљину, где сам нашао члана Организације Васу Медана... и саопштио му наређења... наћи погодне људе који ће у потребном моменту порушити мост у Габели, телеграфске везе, суседне жандармске касарне...У Требињу сам нашао г. Јевта Дучића, трговца, кога сам увео у Организацију и закleo га. Дао сам и њему упуте... да испита за команданта и његовог заменика у Требињу, да нађе људе који ће их моћи уништити у потребном моменту... да пази на кретање војске и да доврши крајњу линију херцеговачког канала... У Билећи сам нашао за варош Благоја Милошевића трговца, увео га у Организацију и закleo га, саопштивши му све поруке за Билећу... На жељезници Коњиц-Требиње, имамо влаковоћу Пају Пантића... Као човека који би могао вежбати експлозивним материјалом, имамо засад Вељка Зечевића, сада чиновника „Славије“ у Сарајеву. Вељко ће, можда, за месец дана доћи у Београд. Вељко има два човека за то вежбање, али нема средстава да их пошаље у Србију. Казао је да то саопштим.... У Требињу се гради велика подземна тврђава од неколико милиона круна...“(Шабач, 22. маја 1912, Владимир Гаћиновић).

²¹ Богићевић Војислав, *Млада Босна - тисма и прилози*, Свјетлост, Сарајево, 1954, стр. 59-61.

Шпијунски случај Јово Јагличић

Београдска „Политика“ објавила је 18. августа 1913. године чланак под насловом ИЗ „ВЕЛЕИЗДАЈНИЧКЕ“ ЗЕМЉЕ – ХАПШЕЊА И ОСУДЕ СРБА У БОСНИ, наводећи да су Раде Милошевић, Јово Јагличић и Раде Радуловић, из Калиновика, и Миле Попадић из Фоче, стављени под суд, оптужени за шпијунажу у корист Србије и, да ће им се судити у Сарајеву. Такође, у чланку је наведено да је Јосо Дамјановић осуђен је на шест недеља затвора, а био је оптужен, да је врбовао војнике за Србију и да је увредио цара Фрању Јосифа.

Месец дана касније (19. 9. 1913), „Политика“, у чланку под насловом „ВЕЛЕИЗДАЈНИЦИ“ У САРАЈЕВУ, објавила је: „У понедеоник пре подне је почело а јуче је, у Сарајеву, завршено суђење тројици Срба, који су били оптужени за шпијунажу у корист Србије. „Велеиздајници“ су: Јово Јагличић, гостионичар из Чајничка, Милош Попадић, ковач из Фоче, и Раде Милошевић, кројач из Билећа. Њих тројица су оптужени да су прошле јесени, у почетку Балканског рата, врбовали добровољце за Србију и Црну Гору. Државни тужилац тражио је смртну казну. Јагличић је осуђен на девет месеци, а Милошевић на пет месеци тамнице. Попадић је ослобођен казне. Суд је узео, да су прва двојица вршила шпијунажу, али да односи између Србије и Аустро-Угарске ниси били непријатељски“.

Истрагу против Јова Јагличића, оптуженог за шпијунажу у корист Србије провео је судија Лео Пфефер, касније познатији по томе што му је поверена истрага у вези са атентатом на аустријског престолонаследника Франца Фердинанда у Сарајеву, 28. јуна 1914.

године. Судија Пферер описао је држање Јагличића²² у смислу да би све учинио да спасе себе, односно да је одавао, и оно што му није било апсолутно потребно за властиту одбрану.

Током истраге, Јагличић је изјавио да га је за шпијунско ангажовање наговорио неки Кларић из Фоче, замоливши га да извиди с помоћу којег њему познатог војника војно стање и прилике у пограничној војној тврђави Калиновик. Јагличић је покушао преко војника Јиндрака (чешке народности) да изврши поверени задатак. Он се договорио са Јиндраком да му донесе у гостионицу нацрт и податке тврђаве. Међутим, Јиндрак је известио о томе своје претпостављене, и Јагличић је ухапшен у часу када је примао те тобожње нацрте. Ухваћен овако на делу, он је признао да је покушао шпијунирати, али се бранио, да то није учинио из материјалних побуда већ из политичког уверења.

Јагличић је у својој одбрани још навео да му је Кларић, поверавао у више наврата понешто о неопходном шпијунирању аустро-угарске војске. Конкретно, навео је, да му је Кларић поверио да када су средином 1912. године, чланови соколског друштва из Србије боравили у Сарајеву, поводом прославе друштва „Просвета“, међу њима је био један српски официр преобучен у соколаша, који је узимао од неких особа заклетву, да ће радити као повереници за Србију. Њихов задатак се састојао у слању извештаја о стању и активностима војске Аустро-Угарске и да би, у случају рата, морали уништити војне објекте, мостове, тунеле, железничке пруге и слично. Рекао му је да ће повереницима у ту сврху, бити послане из Србије у Босну бомбе у форми комада сапуна, сличне кутији. Најзад, Кларић му је поверио да

²² Пфеферер Лео, *Истрага у сарајевском атентату*, Нова Европа, Загреб, 1938, стр. 17-18.

има више њих који тајно врше таква извиђања, и да за то постоји и шифровано писмо. С тим у вези, Јагличић је именовано више особа и, поступајући по његовим наводима, аустријске власти су код Попадића и Радуловића нашли таква шифрована писма. Међутим, оптужени Попадић и Радуловић су се бранили, да су им та писма подметнули припадници војске приликом претреса њихових кућа.

Јагличић је изнео истину

На самом почетку агресије против Србије (12. августа 1914. године) аустро-угарска војска је заузела Мали Зворник, Лозницу и Ваљево. Са првим ешеленом војске је ишао полицијски инспектор Михалић, који је имао задатак да оствари увид у објекте (радне и стамбене) особа са тог подручја које су, према аустријским обавештајним сазнањима, биле у некаквој вези са атентатом на Фердинанда у Сарајеву. Михалић је извршио претрес просторија у касарни Лозница, укључујући и канцеларију пограничног официра капетана Косте Тодоровића. Он је приликом претреса нашао многе списе, преписку и документе, чиме су компромитоване многе особе из Босне, које су потом ухапшене и осуђене²³.

Из дневника Косте Тодоровића, од 29. 1. 1914. године, бечки агресор је установио, да је он наредио учитељу Миливоју Јаковљевићу²⁴, да иде у Сарајево поверенику број 1 с писменим налогом, и да се код њега информира о овоме: „Уколико су наши

²³ Исто, стр. 18-23.

²⁴ У документима пограничног официра капетана Косте Тодоровића, Миливоје Јаковљевић био је уписан као повереник Дивизијског Штаба још из доба Анексионе кризе. О њему је писало: „Интелигентан и добар Србин, врло поуздан посредник између капетана Косте Тодоровића и повереника“.

повереници и чланови компромитовани Фочанском афером (Случај Јагличић), је ли компромитована том афером наша досадашња шифра, какво је стање сада у Босни, односно повереника...“.

Јаковљевић је извршио задатак и о томе поднео писани извештај капетану Кости Тодоровићу, који је нађен у његовим списима, заведен 4. 2. 1914. године у „Деловодном протоколу“. Оригинални садржај тог извештаја (писма) гласи:

„Око 9 сати дође Коста (повереник број 1) и ја одем у моју собу (у хотелу Империјал), и ту се поразговорисмо о свему.

Прво ми је испричао о Фочанској афери, јер је због ње и наредник Савић одговарао. Дакле, Перо Кларић, који је отишао у Црну Гору, имао је организованог једног сељака, т.ј. Јагличића, с којим је радио. И послје, кад је Перо отишао, он је наставио рад, упознао се са једним простим редовом, т.ј. Хиндрак, па је онда покушао да од њега сазна план утврђења у Фочи, Горажди, и Калиновику. Овај му обећа, али истовремено каже свом командиру, и онда га овај поучи и збиља да му у руке тај нацрт, и одреди једну кућу где ће се наћи. И онда у моменту кад му је онај подказивао, дође патрола, а ту их затеку на дјелу. После га одмах спроведу на војни суд и ту су га питали, како он сме да ради против интереса своје државе.

Онда им рекне, да је радио с Петром Кларићем, да су слали извештаје у Србију, и како постоји и шифра; а најзад је рекао, што ја не бих радио, кад раде многи виђени Срби и ту има и официра и подофицира. И онда им рекне за једног сељака (Милана Попадића)²⁵ у

²⁵ Милан Попадић упутио је (18. 1. 1913) шифровано писмо Народној Одбрани у Београду, а нађено је у „Деловодном протоколу“ капетана Косте Тодоровића, дешифрирано 17. 2. 1913. године, а које гласи: „Писмо за Народну Одбрану у Београду, може га читати и Коста Тодоровић капетан у Лозници, или Перо Кларић у Увцу код Прибоја. – До данас (18. јануара 1913) има војске швапске у Босни и

близини Сребрнице, ти ћеш га знати, што му је Коста слао паре. Каже за наредника Савића.

Они онда претресу онога кућу, нађу код њега само један рецепт на ком је Гњатић послао 40 К. И онда одмах предведу пред војни суд и Савића. Али срећа је била, што је у том суђењу било и наших људи²⁶, те одмах јаве Гњатићу, да ће он бити зван због оног претреса. Гњатић брзо нађе Савића, и с њим се договорио да ништа не признају, и научи га што ће говорити, пошто су их ови информисали.

Кад је дошао Гњатић, они су га питали познаје ли тог сељака, а он се бунио и правео невјешт, па онда запита из кога је мјеста. Ови му кажу, а он рекне да јест, последије запитају од кад, а то му беше најгоре; али се прибрао, па рекне пред два мјесеца. То је потрефио, јер је тако био и датум на рецепту.

Кад је цео претрес био готов, онда уз припомоћ наших пријатеља који су били на суђењу, ови се сви ослободе, а само осуде оног сељака ког су ухватили на дјелу 6 мјесеци.

Али та парница је имала великих посљедица, јер нам сад наредник Савић није у војсци²⁷, јер су га они одпустили и сада живи у

Херцеговини око 120 000. – Познати су вам извештаји из свих провинција, колико је било и код нас у мирно доба. Данас има у сваком мјесту четири пута више... У Рогатицу је дошло много важнијег ратног материјала војничког, као и један аероплан из Сарајева, који је скривен у магацин. У случају рата чврсто се држи то, да би сва фочанска војска напустила Фочу, Чајнице и Горажду, и бјегала у Калиновик...У Рогатици основаће се бригада од 8.000...“.

²⁶ Током истраге Јово Јагличић је изјавио и то да му је Петар Кларић поверио, да „Народна Одбрана“ има своју централу у Сарајеву и у њој да је и Васиљ Грђић (тадашњи секретар „Просвете“ у Сарајеву). Међутим, током суђења Јови Јагличићу није се много веровало, а спис о Јагличићу није се код суда крио, па је могао сваки судски службеник остварити увид у тај спис и обавештавати осумњичене како да се бране.

²⁷ Михајло Савић био је тада наредник аустро-угарске војске у Сарајеву. У нађеном попису повереника Косте Тодоровића – вођен је под ознаком 139/IV и записано:

Сарајеву без службе. Гњатић јако жали за њим, јер неће имати у будуће тако вјерних података о војсци; и још ми је рекао, да теби кажем, да он дође у Србију, јер како сад нема материјал, средстава, боји се да не попусти у чврстоћи и карактеру, те би могао нанијети велику штету.

Што се тиче шифре, он ми рече, да је несигурна и да оном првом не смије се ништа писати, јер је позната на влади и њу је одао опет онај Перин повјереник. Коста сумња, да познају облик и нека слова, па би било врло опасно. Даље рече, да ону коцкасту шифру нема, јер је сву архиву спалио кад је оглашено опсадно стање и надао се ма чем.

2) Писмо које си му послао 12-15. дец. није примио, нити му га је тко доносио.

3) Он предлаже, да се рад мора свести на што мањи број људи и да их има доста који ће се шкартирати, или остављати на миру и не тражити од њих да ма шта раде. Он ми обећао, да кад дође мајстор Андрија (зидар Урошевић), да ће ти га послати, гдје се сви људи налазе, јер многи нису гдје су били. Ја сам тражио да ја то понесем, али ми он рече да и он не зна тачно и да је са Васиљем (Грђићем) о томе говорио...“ .

„Михајло Савић наредник, врло добар Србин. Његов рад у касарни немогуће је контролисати; али с обзиром на то што га познају Гњатић, Чапљић, и Чуповић, и врло добро раде с њим, очекивати је корисне последице, нарочито у случају акције. Његови су људи у касарни организовани у Зелиње... Факовићи...“ .

Агентат у Сарајеву – „Пирова победа“ аустројских и српских обавештајаца (Било би Великог рата и без агентата)

Ниједно политичко убиство у историји (а било их је више стотина) није заокупило толико велику пажњу и опречно се тумачи као агентат на аустројског престолонаследника Франца Фердинанда у Сарајеву, 28. јуна 1914. године. Због тога што је Хабзбуршка власт свесно прикрила чињенице о мотивима налогодаваца агентата и тиме спречила установљавање истине, обезбедила је трајну енигматичност тог маркантног догађаја који је убрзао отпочињање Првог светског рата. Узимањем у обзир макро и микро околности и општих и посебних актера Аустро-Угарске и Србије указује да је била у питању врло сложена шпијунска битка између српских и аустројских обавештајаца, а начин њеног окончања, свака од сукобљених страна, сматрала је својом победом. Иако су Аустро-Угарска и Немачка истицале да је агентат у Сарајеву узрок Првом светском рату, тада је било познато и доцније потврђено, да је представљао само добар повод за рат. Наиме, главни узрок том рату била је необуздана намера тадашњих ривалних европских сила да оснаже своје геополитичке позиције, не обазирјући се на права других, посебно балканских народа. Агентат у Сарајеву представљао је ванредну прилику за екстремни део Хабзбуршке политичке елите да своју акумулирану агресорску нестрпљивост против Србије, посебно, после њених величанствених победа у балканским ратовима, провери и верификује кроз обрачун са Србијом. При томе, Аустро – Угарска била је лажно самоуверена да ће Србија бити лак плен, јер изнурена у два балканска рата није способна да се брани и одбрани.

Само неки од **посредних актера** у поменутом агентату су

саопштени јвности после његовог извођења (мајор Воја Танкосић и комита Милан Цигановић), други су помињани у наредном периоду (нпр. Драгутин Димитријевић Апис), а неки нису никада поменути (нпр. Владимир Гађиновић и аустријски обавештајци). За извршење атентата на Франца Фердинанда у Сарајеву, 28. јуна 1914. године, **непосредно**, било је ангажовано укупно седам лица (Данило Илић, Гаврило Принцип, Недељко Чабриновић, Трифко Грабеж, Мухамед Мехмедбашић, Цветко Поповић и Васо Чубриловић). Они, осим Данила Илића (техничког организатора), били су наоружани и распоређени у улици поред Миљацке, којом је требало да прође аутомобил Франца Фердинанда са задатком да га убију. Недељко Чабриновић је извео први напад, тако што је бацио бомбу на Фердинандов аутомобил, али није успео да га убије. Тридесетак минута касније, када се колона аутомобила враћала истом улицом, Гаврило Принцип је испалио два револверска хица на Фердинанда и усмртио га²⁸.

Атентатори – први (Чабриновић) и други (Принцип) су лишени слободе одмах после изведеног напада, јер нису успели да изврше самоубиство, иако су у ту сврху имали код себе отров цијанкалиј. Наредних дана, ухапшени су и остали чланови атентаторске групе, осим Мехмедбашића, који је успео да пребегне у Црну Гору. За време истраге откривени су и ухапшени њихови саучесници и помагачи. У вези са атентатом у Сарајеву оптужено је укупно 25 лица, од чега осуђено 16 лица (пет смртном казном и 11 на временске казне затвора од три до двадесет година) и ослобођено деветоро лица.

За време истраге, која је почела 28. јуна 1914. године и трајала

²⁸ Дедијер Владимир, *Сарајево 1914, Књига 2*, Просвета, Београд, 1978, стр. 7-32.

до подизања оптужнице (28. септембра) установљене су многе чињенице које су указивале на то да је прва атентаторска тројка (Принцип, Чабриновић, Грабеж) допутовала из Београда у Сарајево тајним каналом повереника *Народне Одбране*, револвере и бомбе добила од појединих чланова *Црне Руке*, а гранични (обавештајни) официри (црнорукци) учествовали су у њиховом пребацивању преко Дрине. Неке чињенице с тим у вези, потврђене су након агресије Аустро-Угарске против Србије, увидом у заплећену документацију надзорних граничних официра у Лозници и Ваљево. Реч је о тајној посредној ангажованости лица незваничне Србије (**у убиству Франца Фердинанда није учествовао ниједан држављанин Краљевине Србије**) и непосредне ангажованости младобосанаца – аустро-угарских поданика.

У сажетом смислу, атентаторска тројка (Принцип, Чабриновић, Грабеж) кренула је из Београда 28. маја 1914. године (на Спасовдан) и допутовала у Сарајево 4. јуна²⁹. До Лознице (30. маја) су путовали заједно, а одатле Чабриновић, без оружја, са путном исправом на име Трифка Грабежа преко Зворника отпутовао је у Тузлу. Принцип и Грабеж су илегално, преко Исаковић Аде прешли Дрину и 3. јуна су допутовали у Тузлу, где су се састали са Чабриновићем. Установљено је да су они прешли Дрину и путовали до Тузле тајним каналом повереника *Народне Одбране*.

Приликом растанка у Лозници, капетан граничне службе Првановић дао је писмо Чабриновићу за финансијског службеника Шунића у Малом Зворнику, на чијој је коверти било написано, да то писмо – ако овога не нађе – вреди и за учитеља Миливоја Јаковљевића.

²⁹ Исто, стр. 382-400.

Јаковљевић је 30. маја после подне, чамцем пребацио Чабриновића преко Дрине у Велики Зворник. Након што му је аустроугарски наредник прегледао пасош, Јаковљевић је предао Чабриновића општинском бележнику Ђорђу Дакићу, који му је обезбедио преноћиште и сутрадан (31. маја) пошао за Тузлу. Чабриновић се од 1. до 3. јуна налазио у гостионици Паје Марковића у Тузли и ту је дочекао Принципа и Грабежа.

На почетку агресије, када је аустроугарска војска окупирали Мали Зворник, полицијски инспектор Михалић је приликом претреса куће учитеља Јаковљевића, нашао оригинал поменутог писма, у којему је писало: „Драги Шуне, буди на руци овом нашем младићу, да пређе пасошем преко М. Звор.; може га, ако је сигурније, отпратити Јаковљевић. Важи и за г. Мил. Јаковљевића, ако Шунић није у М. Зворнику. – Поз. – Прван“³⁰. У запленим пак документима пограничног официра капетана Косте Тодоровића у Лозници, Миливоје Јаковљевић био је уписан као повереник још из доба анексионе кризе: „Интелигентан и добар Србин, врло поуздан...“, Ђорђе Дакић, такође био регистрован као повереник, као и Пајко Марковић, код којег је у Тузли боравио Чабриновић, а касније Принцип и Грабеж, односно „Пајко Марковић, повереник пограничног официра као заклетог члан у Доњој Тузли, слабо употребљив, а у вези је са Ђорђем Гњатићем“³¹.

Пребацавање и путовање наоружаних Принципа и Грабежа од Лознице до Тузле било је компликованије. Њих је 30. маја у Лозници преузео финанс-наредник Грбић, и 31. маја пре подне пребацио на

³⁰ Пфефер Лео, *Истрага у сарајевском атентату*, Нова Европа, Загреб, 1938, стр. 107.

³¹ Исто, стр. 113.

Исаковићеву Аду на Дрини, где је одржавао пункт за спречавање кријумчарење робе и примао извештаје од повереника српске обавештајне службе из Босне. Ту се 1. јуна појавио сељак **Мићо Мићић** из Јање (Босна). Њега је Грбић послао у оближње село Обријеж да доведе сељака **Јакова Миловића**, курира Народне Одбране и повереника српске војнообавештајне службе. Миловић и Мићић су дошли на Исаковића аду пред мрак (1. јуна) и повели Принципа и Грабежа пешице на босанско копно. Пешачили су читаве ноћи и (2. јуна) стигли у село Трнава, затим у Прибој и недалеко од села Мезграја, срели учитеља **Вељка Чубриловића**, који је преузео Принципа и Грабежа од Миловића и одвео их у кућу свога кума Митра Керовића у селу Табут. Одатле, око девет сати увече (2. јуна) запрежним колима Неђа Керовића кренули су за Тузлу, где су стигли 3. јуна ујутро. Ту их је прихватио **Мишко Јовановић**, угледан и имућан грађанин Тузле, коме су предали писмо Вељка Чубриловића и оружје на чување. Тог дана увече, укрцали су се на воз за Сарајево где су допутовали ујутро 4. јуна.

Током истраге Прицип, Чабриновић и Грабеж су признали своју повезаност са комитом Миланом Цигановићем и мајором Војом Танкосићем у Београду, међутим, одбијали су да одају идентитет особа које су им помогли да безбедно путују од Београда до Тузле. Упркос томе, те особе (аустријски поданици у Босни: Мићић, Миловић, Чубриловић, Јовановић...) су идентификоване и током истраге признале своју умешаност у њихово пребацивање.

Тако на пример, после аустро-угарске агресије на Србију, у запленим документима (деловодном протоколу) пограничног официра капетана Косте Тодоровића у Лозници, **Мићо Мићић**, био уписан као **повереник**, који је „добрио налог 18. 1. 1913. године да из

Тузле донесе од Јове Павловића војничка обавештења³² У деловодном протоколу је уписано: „Да би стање у Тузли проверио, пошто се на Бобара не може ослонити, јер је стар и неписмен, наређено је поверенику у Лешници учитељу Јаковљевићу, да одмах нареди члану организације М. Мићићу из Јање, да иде у Тузлу“. А затим упис од 20. јануара 1913: „Повереник Јаковљевић јавља из Лешнице, да М. Мићић никако није ишао, - изговарао се да није смео“, а потом напомена која гласи: „Добави или позови из Јање Мићића пекара, који је долазио... са оним комитом из Јање пре неколико... и реци му, да је апсолутно потребно да он лично иде у Тузлу одмах, најдаље прекосутра. У Тузли ће наћи Јову Павловића и да му се јави знаком – Авала –“,³³.

Јаков Миловић, је за време истраге признао да је пре пет година кад је био у Шапцу, кад се је још бавио кријумчарењем, постао **повереник** Народне Одбране и да је два пута однео на Исаковића Аду писма, која му је дао Вељко Чубриловић, али да не зна за кога су била одређена та писма. **Вељко Чубриловић** је у истрази изјавио да је приликом излета спортског друштва Српског Сокола из Брчка у Бању Ковиљачу (1911), упознао Божу Милановића, председника Народне Одбране у Шапцу. Касније, посетио је Шабац и пристао да буде **повереник** Народне Одбране за село Прибој у Босни. Милановић му је обећао да ће му послати једног сељака који ће бити између њих веза. После извесног времена у његову кућу у Прибоју, дошао је тај сељак (Јаков Миловић). Будући да је Чубриловић био старешина Српског Сокола у Прибоју, у пролеће 1912. године у посету Соколу дошао је **Мишко Јовановић**, који је био надзорник српских соколских друштава у тузланском срезу. Том приликом Чубриловић је упитао

³² Исто, стр. 113.

³³ Исто, стр. 128.

Мишка Јовановића, да ли би хтео да се прими повереништва Народне Одбране за Тузлу. Мишко му је одговорио да ће размислити и, када се након месец дана поново срео с Мишком, он му је тада поверио, да је и он био код Боже Милановића у Шапцу и да се **примио повереништва** Народне Одбране. Мишко Јовановић је чувао оружје (четири револвера и шест ручних бомби) до 13. јуна 1914. године када је по оружје дошао Данило Илић из Сарајева.

Контраверзно Аписово признање о атентату у Сарајеву

Скроман узорак размотрених чињеница у довољној мери указује на посредну умешаност појединих српских обавештајаца (без одобрења власти Србије) у наоружавању и пребацивању атентаторске тројке из Београда у Сарајево. Реч је о чињеницама које су установиле аустријске власти за време истраге у данима после атентата и употребиле у сročавању садржаја („... Шест бомби и четири револвера са муницијом, помоћу којих су злочинци извршили атентат, дали су у Београду Принципу, Чабриновићу и Грабежу Милан Цигановић и мајор Воја Танкосић...) неутемељеном и тенденциозном ултиматуму Србији. Истовремено, Влада Краљевине Србије је предузела низ мера ради установљавања евентуалне умешаности својих поданика у атентат у Сарајеву. Заправо, учинила је одговарајуће напоре да предупреди извођење атентата (у мају и јуну 1914. године водила је тајну истрагу о пребацивању једног сандука бомби у Босну и преко свог Посланика у Бечу упозорила надлежне на могућну опасност Фердинандову током посете Сарајеву), а потом, истрагу наставила и окончала 1917. године у Солуну.

Трагом проверавања непопнутих (оскудних и контрадикторних)

информација о сумњивим преласцима границе и пребацивања мање количине оружја из Србије у Босни у мају и јуну 1914. године, власти Србије су крајем маја покренуле тајну истрагу. С обзиром да се у вези с наведеним сумњало на граничне (обавештајне) официре чији шеф (Обавештајног одсека) био је пуковник Драгутин Димитријевић Апис, од њега је затражен и добијен извештај у писаној форми. Апис у том извештају је навео појединости у вези са поменутиим оружјем, помињући Рада Малобабића, повереника српске војне обавештајне службе коме је дао задатак како да прикупља обавештајне податке у Аустро-Угарској у ратним условима и исте, преко курира из Босне доставља њему. Заправо навео је да је уважио предлог Малобабића да курири буду наоружани пиштољима и бомбама. Прегледом садржаја извештаја пуковника Аписа и накнадних сазнања у вези са атентатом у Сарајеву, може се констатовати да „Апис у свом извештају не наводи ниједан значајнији податак који је у конкретном односу са атентатом у Сарајеву“³⁴.

По налогу председника српске владе Николе Пашића, министар војни Стефановић је наложио судском пуковнику Цветковићу да отпутује у Шабац, Бању Ковиљачи и Лозницу и тајно провери наводе пуковника Аписа³⁵. Цветковић је извршио задатак, написао извештај, који је предао министру Стефановићу, а овај Пашићу, након чега се губи траг резултата поменуте тајне истраге.

Три године доцније (1917), док је српска војска била на Солунском фронту, пуковник Апис и многи други чланови „Црне Руке“

³⁴ Мијалковедки Милан и Томић Душко, *Гаврило Принцип – енигма српско-аустријских шпијунских битака*, Пи-прес, Пирот, 2014, стр.236.

³⁵ Нешковић Боривоје, *Истина о солунском процесу*, Нардона књига, Београд, 1953, стр. 260-266.

ухапшени су под лажном оптужбом да су покушали атентат на регента Александра Карађорђевића. Они су осуђени на временске казне затвором, а пуковник Апис, мајор Вуловић и Малобабић су осуђени на смрт и стрељани. У вези с њиховим стрељањем, тада је помињан некакав „државни разлог“ који није откриван. Заправо, прикриван је прави разлог: „доказано учешће пуковника Аписа, мајора Вуловића и Малобабића у организовању Сарајевског атентата био је један од одлучујућих разлога да они буду стрељани“³⁶.

Дотични „државни разлог“ јавности је био доступан тек 1953. године. Реч је о документу – Поверљивом рапорту оптуженог пуковника Аписа Војном суду за офицере, достављеном 28. марта 1917. године у Солуну, у коме, између осталог, је написао: „...Рада Малобабића сам као шеф Извештајног одсека Г. Генералштаба ангажовао, да ми организује извештајну мрежу у Аустроугарској и он је се тога примио...Осећајући да се Аустрија спрема за рат са нама, мислио сам да ће нестанком престолонаследника аустријског Фердинанда... ратна опасност бити од Србије отклоњена..., те сам ангажовао Малобабића, да приликом заказаног доласка Фердинандовог у Сарајево организује атентат на њега... Малобабић је извршио мој налог, организовао је и извршио атентат...“³⁷.

Установљено је да Апис признао да је организовао атентат у Сарајеву (то је написао у Поверљивом рапорту), зато што му је обећано да ће бити помилован. Међутим, с једне стране, преваранти нису одржали обећање и са друге стране, многи, такво Аписов признање сматрају као поуздан доказ (истину) о атентату. Зачуђује то, што нико

³⁶ Живановић Ж. Милан, *Пуковник Апис*, Савремена администрација, Београд, 1955, стр. 347.

³⁷ Исто, стр. 276 – 281.

тада, ни касније, није проверио истинитост поменутог Аписовог признања. Узимање у обзир доступних сазнања у вези са атентатом у Сарајеву, омогућава да се аргументовао оспори такво Аписово признање, посебно зато, што се Малобабић не помиње како у документима српске Владе тако и у аустријским документима. У ствари, Апис је таквим признањем само повећао енигматичност најсложеније шпијунске битке између српских и аустријских обавештајаца, која је пак, захваљујући аустријским обавештајцима остала трајно енигматична.

Загонетно поступање бечких обавештајаца у спречавању атентата у Сарајеву

Напоменуто је да аустријска обавештајна служба је прилично успешно шпијунирала Краљевину Србију, укључујући и невладине организације *Народна Одбрана* и *Уједињење или Смрт*. Она је своја обавештајна сазнања о Србији несумњиво саопштавала највишем руководству државе. Стога, искрсава питање: зашто није учинила одговарајуће напоре да спречи извођење атентата на престолонаследника у Сарајеву? Несумњиво зато што јој је требао „ваљан“ разлог да „оправда“ своју војну агресију на Србију. Ради потврђивања овакве тезе, наводимо скроман узорак опште познатих чињеница.

Прво, тоталитарни аустроугарски шпијунски систем је у периоду од 1912. до 1914. године, правовремено открио и предупредио неколико атентата на Франца Фердинанда. На пример, оперативац Евиденц-бироа у Београду послао је у Беч извештај о агентаторима „повезаних с Народном Одбраном и српском владом“ који су послати

из Србије у Беч да убију Фердинанда³⁸. Србин из Војводине, студент у Инсбурку, био је ухапшен 25. јануара 1913. године, убрзо након што је својој познаници-келнерици причао да је члан неког тајног удружења и да је положио заклетву да ће у случају напада Аустро-Угарске на Србију одмах отићи у Беч и убити „онога који је најближи цару“³⁹. У фебруару 1913. године у Трсту је ухапшен Марко Белути под оптужбом да је коцком одређен да покуша да убије аустријског престолонаследника Франца Фердинанда⁴⁰. Белути је признао да припада тајном удружењу *Cirkolo Indipendene Internazionale* у Милану и, у истрази, изјавио да чланови удружења само су хтели да провере евентуалну инфилтрираност аустријских обавештајаца међу њима. Јанко Покрајац, један од 18 ђака Срба искључених из српске гимназије у Пакрацу, приликом преласка у Србију (крајем марта 1914. године) говорио је шефу земунске полиције „да он и његови људи воде рачуна кад његова Царска и Краљевска висост Престолонаследник путује у Босну; они ће тад већ дати доказ, да је Босна српска земља“.

Друго, аустријски обавештајци су крајем 1913. године знали за атентаторске намере Гаврила Принципа, али нису предузели одговарајуће мере⁴¹.

³⁸ Извештај је сачињен по казивању тек врбованог агента у Београду, према коме, први атентатор био је Лазар Антић, који, ако не успе да изврши задатак, ангажовао би се други, студент по имену Јован Пуљо, који ће прерушен у девојку и под лажним именом Зорке Вељићеве затражити аудијенцију код надвојводе Франца Фердинанда и том приликом га убије (Дедијер Владимир, *Сарајево 1914, Књига II*, Београд, 1978, стр. 149-150).

³⁹ Исто, стр. 150.

⁴⁰ Исто, стр. 151.

⁴¹ Историчар Војислав Божићевић је у сарајевском архиву пронашао податак о томе да је полиција била обавештена о намерама Гаврила Принципа и могућем атентату још 20. октобра 1913. године. Једном српском историчару руководиоца у бечком „Kriegsarchiv“, није дозволио да види тај извештај (Гаћиновић Радослав, *Млада и*

Треће, запрепашћује несмотреност бечких обавештајаца за време пребацивања Принципа, Чабриновића и Грабежа из Београда у Сарајеву, од 28. маја до 4. јуна 1914. године. С тим у вези, напоменимо да су се они због превелике Чабриновићеве причљивости, раздвојили у Лозници 30. маја. Чабриновића је повереник *Народне Одбране* Миливоје Јаковљевић пребацио чамцем преко Дрине из Малог Зворника (Србија) у босански Велики Зворник. Пошто је Јаковљевић сачекао да Чабриновић заврши пасошку пријаву код аустро-угарског наредника, повезао га је са општинским бележником Ђорђем Дакићем. Дакић је Чабриновића одвео у једну кафану где је преноћио и сутрадан, супротно ономе што је казао нареднику који му је прегледао пасош (рекао му је да ће путовати за Сарајево пешице преко Власенице) поштанским колима кренуо је за Тузлу, у којима је био аустроугарски официр.

Поступак аустријске безбедносне компоненте према Чабриновићу у Великом Зворнику је двоструко загонетан. Наиме, изостала је полицијска провера (надзор) Чабриновићевог исказа о начину путовања за Сарајево и заборављено његово полицијско протеривање из Сарајева пре пар година. Затим, са Чабриновићем је у Зворнику био у контакту Ђорђе Дакић, који је био један од најбољих агената Евиденц-бироа у шпијунирању Србије⁴². Током истраге у вези

стара злоупотреба историје, „Печат“, бр. 274, Београд, 28. јун 2013, стр. 27.).

⁴² Та чињеница је регистрована за време истраге над атентаторима, у јулу 1914. године у Сарајеву. С тим у вези, истражни судија Лео Пфефер, наводи: „... Кад сам дао ухапсити Дакића, дошао је к мени у канцеларију један официр обавештајне службе аустро-угарске војске и стао се пропиткивати за њега, образлажући своју заинтересованост тиме да је Дакић један од најбољих њихових шпијуна у обавештајној служби против Србије; али је и у списима Српског Пограничног Официра тај Дакић био уведен као њихов повереник“ (Пфефер Лео, *Истрага о сарајевском атентату*, Нова Европа, Загреб, 1938, стр. 113.).

са агентатом у Сарајеву није установљено да ли је Дакић известио обавештајце Евиденц-бироа о уласку Чабриновића у Босну.

И Чабриновићев тродневни боравак у Тузли, од 31. маја до 3. јуна је безбедносно интересантан. Он је срео два полицајца и од једног (Вила) дознао када Фердинанд долази у Сарајево. Сумњиво је и то, зашто полиција у Тузли није обратила пажњу на хотелску Чабриновићеву пријаву с његовим именом, када је знала да је он, пре годину и по дана, по захтеву Земаљске владе, због учешћа у штрајку типографа био ухапшен и прогнан из Сарајева у Требиње и био познат као један од екстремних револуционарно расположених омладинаца.

Четврто, будући да су сви непосредни учесници у атентату на Фердинанда, углавном по револуционарној основи били регистровани у полицији, зачуђује то, да у данима уочи атентата (од 4. до 28. јуна) у Сарајеву, нико од њих није закупио пажњу полиције. На пример, Мухамед Мехмедбашић је због свог револуционарног расположења био под надзором полиције у Стоцу, а ипак је успео да допутује у Сарајево (26. јуна) и учествује у атентату. Васо Чубриловић био је искључен из тузланске гимназије (1912) зато што је на једној светосавској прослави демонстративно напустио дворану када је почело да се свира аустро-угарска химна. Била су слична полицијска запажања и о другим атентаторима.

Пето, босанска полиција деловала је у условима појачаних мера безбедности од 28. маја 1912. године, а земаљски поглавар генерал Поћорек, надлежан за безбедност Фердинандову у Босни, најпре 10. и потом 15. јуна 1914. године наредио је да се врши најстрожији преглед свих странаца, и нарочито особа „из Србије, Црне Горе, Русије и Италије“. Имајући у виду наведено, остаје нејасно како полиција није регистровала боравак у Сарајеву ни једног од непосредних учесника

атентата.

Шесто, највећа непознаница у вези са ангажовањем бечких обавештајаца на спречавању атентата у Сарајеву састоји се у потпуној необухваћености комуникације између највероватнијег налогодавца атентата Владимира Гађиновића, иначе повереника *Народне Одбране* и члана *Црне Руке* и непосредног извршиоца атентата Гаврила Принципа. Гаврило Принцип није одао истражитељима ништа о својој вези са Гађиновићем, а многе чињенице указују на то да је Гађиновић изабрао Принципа и наложио му извођење атентата. Принципово порицање било какве улоге Гађиновића у атентату ишло је дотле, да када је на судском претресу сведок Доброслав Јевђевић изјавио како је у Београду Принцип био с Гађиновићем на ручку код једног професора, Принцип је одговорио: „Гађиновића уопште не познајем“⁴³.

По неким сазнањима, Гађиновић је упознао Гаврила Принципа у Сарајеву у пролеће 1912. године⁴⁴ и потом се видео с њим у току лета те године у Београду. Та два контакта била су довољна да оцени Принципове опште и посебне фанатичне национално-револуционарне и атентаторске способности. Боривоје Јефтић у „Споменици Владимира Гађиновића“ (Сарајево 1921), између осталог, наводи, да је Гађиновић једно јутро дошао у његов и Принципов заједнички стан у Ломиној улици у Београду и разговарао с њима о револуционарној акцији у Босни. „Нема сумње“, вели Јефтић, „да је тад почело оно превирање у Принципу, из кога ће се, две године доцније, кристалисати једна одређена, кратка мисао. Гађиновић је извршио на њега дубок

⁴³ Сарајевски атентат, Стенографске белешке са главне расправе против Приципа и другога, Издање Државног архива НР Босне и Херцеговине, обрада Војислава Богићевића, 1954, стр. 291.

⁴⁴ Љубибратић Драго, *Гаврило Принцип*, Нолит, Београд, 1959, стр. 57.

утицај⁴⁵. Наведено су потврдили младобосанци Мустафа Голубић и Павле Бастајић рекавши Гађиновићевом пријатељу Виктору Сержу, а он објавио у једном париском часопису: „Он је сусрео Принципа у Београду 1912; он је Принципа припремио на акцију и жртву“⁴⁶. У вези с наведеним наводима, треба истаћи да се подударају са Принциповим признањем након првог саслушања после атентата у Сарајеву када је изјавио истражном судији да је „још пре две године наумио да изврши атентат на коју истакнуту личност, која репрезентује власт у Аустрији“⁴⁷.

Несумњиво, аустроугарска власт је знала за Гађиновићево револуционарно деловање, који је после одбијања да служи аустроугарску војску, учествовао као добровољац у црногорској војсци у битки за Скадар. Потом је дошао у Београд, а из Београда отишао на студије у Лозани, Швајцарска где је развио снажну револуционарну делатност. Представљао је велики ауторитет међу младобосанцима и Лозана је постала својеврстан центар њиховог деловања. На пример, Данило Илић, технички организатор атентата на Фердинанда, у мају 1913. године отпутовао је из Сарајева у Лозану и сreo се са Гађиновићем. Илић је по повратку из Швајцарске у Сарајево (крајем маја 1913) донео поруку омладинцима од Гађиновића, „да би требало да падне једна од највећих аустријских глава“⁴⁸.

Гађиновић је у јануару 1914. године из Лозане упутио писмо Гаврилу Принципу у Београд, у коме му је наложио да организује

⁴⁵ Исто, стр. 57.

⁴⁶ Serge Victor, *La verite sur L'Attentat de Sarajevo*, „Clarte“, Paris, Mai, 1925.

⁴⁷ Пфефер Леон, *Истрага о Сарајевском атентату*, Нова Европа, Загреб, 1938, стр. 29.

⁴⁸ Слијепчевић Перо, *Млада Босна, Напор Босне и Херцеговине за ослобођење и уједињење*, „Преглед“, Сарајево, 1929, стр. 209.

атентат на Фердинанда. Поступајући по том налогу, Принцип је у априлу 1914. године упутио писмо Данилу Илићу у Сарајево, обавестивши га да ће обезбедити оружје за атентат и захтевао од Илића да нађе још другова за атентат. Тако су текле припреме атентатора, које су окончане извођењем атентата 28. јуна 1914. године.

Верује се да **аустријски обавештајци и власт су намерно прикрили налогодавну атентаторску Гаћиновићеву улогу, зато што би на тај начин установили да су налогодавци и непосредни извођачи атентата њихови поданици. Лукавим занемаривањем ове круцијалне чињенице, добили су „јак аргумент“ да оптуже Србију за организацију атентата и за извршење војне агресије на Србију.**

Седмо, чланови војничког Одбора за дочек и безбедност Фердинандову у Сарајево, надмено су игнорисали упозорења шефа сарајевске полиције др Едмунда Гердеа и окружног начелника др Ибрахима Дефтердановића о могућој опасности по живот Фердинандов, говорећи подгруљиво: „Ви видите авети. Па та се фукара не може усудити да што учини“⁴⁹.

Осмо, посебно неразумна неопрезност система обезбеђења Фердинанда је испољена после првог неуспелог покушаја Недељка Чабриновића да бомбом убије Фердинанда. Наиме, настављена је посета према утврђеном протоколу и тиме пружена прилика Гаврилу Принципу да изведе успешан атентат.

Девето, иако је генерал Поћорек био најодговорнији за Фердинандову безбедност и потом оптуживан да је учинио недопустива пропуштања која су довела до убиства Фердинанда, није сносио никакву одговорност за надвојводину смрт. Та околност наводи

⁴⁹ Глик Вилхем, Атентат 1914, „Политика“, Беохгтад, бр. 9165, 1933.

на основу сумње да је **иза атентата у Сарајеву стајао неко, који је био много моћан у Хабзбуршкој Монархији, коме је тај злочин био неопходан да се „коначно обрачуна са Србијом“, не водећи рачуна да тиме ризикује светски рат.**

Десето, критикујући наведену безбедносно неопрезност која је максимално погодовала атентату, мађарски гроф Тиса говорио је, да „најнеописивије прилике морале су владати у сарајевској полицији, кад је било могуће да се 6 или 7 полицији познатих лица могло поставити на дан атентата на путу убијеног Престолонаследника, наоружаних бомбама и револверима, а да полиција ни једног јединог није посматрала или одстранила“⁵⁰. У вези с наведеним, у бечким листовима било је и оваквих текстова: „Да ли доиста може бити тако тешко да се познају фанатици у раздраженој омладини; да ли би било немогуће те политичке тице селице држати под присмотром? То ми не верујемо, а то је баш оно што полиција има да уради у опасном сусетству Балкана, ако хоће да врши бар најситнију дужност. .. Сарајевска полиција подбацила је потпуно“⁵¹.

Закључак

Односи између Краљевине Србије и Аустро-Угарске Монархије у периоду од 1875. до 1914. године углавном је карактерисала сукобљеност циљева и интереса- аустроугарски су претпостављали милом или силом уништење Србије, а српски, одсудна одбрана политичке независности, ослобађање подјармљене браће и њихово уједињење са Србијом. Изложена свеобухватној шпијунској агресији

⁵⁰ Berliner Monatshefte, XII, 1934, str. 960.

⁵¹ Neue Freie Presse, Wien, 30. jun 1914.

од стране десетоструко моћније Аустро-Угарске Монархије, Србија се бранила применом обавештајн-офанзивне делатности. Заправо, реч је сложеном и преовладавајуће тајновитом процесу који су карактерисале динамичне немилосрдне битке између аустријских и српских обавештајаца. Основано је констатовати да је атентат у Сарајеву над аустријским престолонаследником Францом Фердинандом, 28. јуна 1914. године представљао један од насложенијих таквих „меких“ битака. Њен маркантан завршетак искоришћен је као згодан повод од стране Аустро-Угарске за трансформацију дотадашњих својих шпијунских (тзв. „меких“) операција у војне (тзв. „врुће“) операције против Србије. Тако је почео Први светски рат.

О атентату у Сарајеву 1914. године публиковано је више хиљада научних, стручних и белетристичких радова. Аутори многих радова, једнострано и површно оцењују тај маркантан и трагичан догађај, а неки од њих тенденциозно окривљују Краљевину Србију да је стајала иза атентата. Међутим прегледом, односно безбедносном анализом релевантних доступних извора основано је тврдити да је атентат био пројектован од стране неких моћних људи у Хабзбуршкој Монархији. Такав закључак има упориште у бројним регистрованим поступцима чињења и нечињења бечких обавештајаца у вези са атентатом, која су битно допринела његовом успешном извођењу. Најпоузданија потврда тога представља то, што аустро-угарска власт није се трудила да идентификује праве налогодавце атентата (младобосанце) нити је предузела адекватне мере да онемогући непосредне извођаче да убију Фердинанда. Потом, не чекајући изрицања судских пресуда атентаторима (крајем октобра 1914), пожурила је казни „кривца“ (Србију), објавивши јој рат 28. јула 1914. године.

Литература:

Богићевић Војислав, *Млада Босна, писма и прилози*, Свјетлост, Сарајево, 1954

Богдановић Бранко, *Обавештајно-извиђачка служба у српско-турским ратовима 1876-1878. године*, у: Зборник Историјског музеја Србије, бр. 29-30/1995-1996.

Богић Богомир, *Циљеви Народне Одбране*, „Ђура Јакшић“, Београд, 1943.

Цмелић Милан, *Аустријска обавештајна служба према Србији за време Првог устанка*, Државни секретаријат за послове народне одбране, Београд, 1959.

Ђоровић Владимир, *Историја Срба*, Зограф, Ниш, 1999.

Ђоровић Владимир, *Односи између Србије и Аустро-Угарске у 20. веку*, Државна штампарија Краљевине Југославије, Београд, 1936.

Дедијер Владимир, Сарајево 1914, Књига I и II, Просвета, Београд, 1978.

Динић Владан, *Сарајевски атентат 1914*, Сведок, Београд, 2014.

Екмечић Милорад, *Ратни циљеви Србије 1914-1918*, Политика БМГ, Београд, 1992.

Јевђевић Добросав, *Сарајевски завереници Видовдан 1914*, Видовдан 2013, Београд, 2013.

Казимировић Васа, *Црна Рука*, Прометеј, Нови Сад, 2013.

Ковач Светко и Поповић Григоров Ирена, *Војна служба безбедности у Србији*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2013.

Краус Алфред, *Узроци наших пораза. Успомене и расуђивање из светског рата*, Геца Кон, Београд, 1938.

Мијалковски Милан и Томић Душко, *Гаврило Принцип енигма српско-*

аустријских шпијунских битака, Пи-прес, Пирот, 2014.

Мијалковски Милан, Томић Душко, Пешић Звонимир и Антић Зоран, *Шпијунско ратовање Краљевине Србије уочи Великог рата*, Факултет за инжењерски менаџмент, Београд и Историјски архив „31. јануар“ Врање, 2014.

Милошевић Милан и Богдановић Бранко, *Безбедност обновљене Србије*, Службени гласник, Београд, 2004.

Пфефер Лео, *Истрага у сарајевском атентату*, „Нова Европа“, Загреб, 1938.

Војна енциклопедија, Друго издање, Том I, Редакција Војне енциклопедије, Београд, 1970.

Војнообавештајна служба у Србији, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2012.

Milan MIJALKOVSKI, Ph. D.

ASSASSINATION IN SARAJEVO IN 1914 AS THE FOCUS OF AUSTRIAN AND SERBIAN ESPIONAGE

CONCLUSION: Relations between the Kingdom of Serbia and the Austro-Hungarian Monarchy in the period from 1875 to 1914 could mainly be characterised by the conflict of their goals and interests - the Austro-Hungarians wanted the destruction of Serbia by consent or by force, and Serbia sought a decisive defence of its political independence, freedom for their subjugated brothers in neighbouring territories and their eventual unification with Serbia. Serbia was subjected to comprehensive and aggressive espionage by the ten times more powerful Austro-Hungarian

Monarchy. Serbia defended itself by also implementing offensive intelligence activities. This was a complex and predominantly secretive process that was characterised by dynamic and ruthless encounters between the Austrian and Serbian intelligence services. It is safe to say that the assassination of Austrian Crown Prince Franz Ferdinand in Sarajevo on June 28th, 1914 was one of the more complex “encounters”. This historic event saw the Austro-Hungarian Empire transform its previous espionage (so-called “soft”) operations into military (“hot”) operations against Serbia and thus began the First World War.

The assassination in Sarajevo in 1914, was the subject of thousands of scientific, professional and literary works. The authors of many of these works were biased and superficial in evaluating this momentous and tragic event, and some of them blatantly blamed the Kingdom of Serbia for being behind the assassination. However, thorough review by the security services and analysis of the relevant available information, found grounds to claim that the assassination was planned by some powerful people within the Habsburg Monarchy. Such a conclusion is based on numerous records of the actions of Viennese intelligence officers, which significantly contributed to the successful assassination. Well founded grounds for this are the facts that the Austro-Hungarian government did not make any effort to identify the real perpetrators of the assassination, members of Mlada Bosna (a secret revolutionary youth organisation), nor did it take adequate security measures to prevent the assassination. The authorities of the Austro-Hungarian Empire did not wait for the court’s verdict on the assassins (at the end of October 1914), but hastened to punish the “culprit” (Serbia), declaring war on July 28th, 1914.